

Mensen van de straat

In een maatschappij waarin de georganiseerde godsdienst wordt geacht marginaal te zijn, is het opmerkelijk welke rol deze speelt in de praktische hulp aan mensen die het voor kortere of langere tijd zonder thuis moeten stellen. Al decennia zetten kerken, caritas-instellingen en diaconieën zich in voor mensen wier leven zich voor een belangrijk deel op straat afspeelt.

De beroepskrachten en vrijwilligers die hieraan verbonden zijn, zien om naar kwetsbaren, betonen barmhartigheid en proberen hun noden te lenigen. Daaraan gekoppeld zijn inspanningen om beleid en uitvoering van schuldhulp, huisvesting, reclassering, bijstand, asiel en migratie positief te beïnvloeden.

Ook wordt er geprotesteerd tegen inhumane beleid, zoals in een ingezonden brief van diverse kerkelijke en niet-kerkelijke fondsen en NGO's over de afschaffing van de rijksbijdrage aan de 'bed-bad-broodregeling' voor mensen zonder verblijfsvergunning (Kant 2024) of in de oecumenische herdenkingswake in de Mozes en Aäronkerk (3 november 2024) voor hen die de straten van Nederland niet eens bereiken omdat ze omkwamen op weg hiernaartoe.

Soms gebeurt dit vanuit herkenbare diaconale instellingen, soms door straatpastores, andere keren vanuit initiatieven zoals de Regenboog Groep in Amsterdam en het Missionair Servicecentrum Tilburg (MST), waarvan de kerkelijke achtergrond niet meer zo duidelijk is (De Groot 2023). Maar ook dan werken kerkelij-

ke initiatieven door in de wereld daarbuiten. In dit themanummer brengen we deze praktijken en de theologische betekenis ervan voor het voetlicht. Hierbij luisteren we zowel naar de mensen van de straat zelf als naar hen die met hen optrekken.

Veertien jaar geleden wijdde het tijdschrift *Handelingen* een themanummer aan het straat- en drugspastoraat. In de verschillende bijdragen ging het over de identiteit van het straatpastoraat. Daar hoorde nadrukkelijk de 'theologieën' bij die in de verhalen van de straatpastores te horen zijn (De Roest 2010, 1), alsook de intentionaliteit waarmee zij aanwezig zijn en zowel de ander willen zien als zichzelf tonen. De bijdragen in dat themanummer blijven onverminderd van waarde.

Wat dit themanummer in 2024 toevoegt is een uitbreiding van de praktijkbeschrijving, een reflectieve beschrijving van het materiële karakter van het straatpastoraat, en een theologische verdieping.

Allereerst volgen een aantal actuele bijdragen die gaan over het leven op straat. Zo wordt de rauwe kant van het inloophuis getoond en

< Johannes Wickert, 'De nieuwe mens', 140x100cm

verhaald van een buurtprotest. Centraal daarin staat de vraag: wat kunnen we leren van de mensen van de straat? Hierbij denken we niet alleen aan mensen zonder (eigen) dak boven het hoofd, maar breder naar het leven voor zover zich dat buiten de deur afspeelt. Welke ervaringen hebben mensen daar en welke wijsheid is daar te vinden?

Naast de verbreding is er sprake van een reflectieve beschrijving van het straatpastoraat. Vragen die daar centraal staan zijn: hoe krijgt het omzien naar deze mensen in het straatpastoraat concreet gestalte? Wat wordt daar nu precies gedaan? En in het bijzonder: hoe verhoudt het materiële zich tot de zielzorg? De indruk ontstaat soms dat in diaconale initiatieven de intenties weliswaar vaak theologisch of gelovig geladen zijn, maar de praktijken vervolgens een pragmatisch karakter hebben. Hiermee wordt spiritualiteit gescheiden van de praktijken en materiële werkelijkheid. Maar wat is de eigen betekenis van die materiële praktijken en hoe verhoudt dat zich tot het spirituele of existentiële?

Tot slot biedt dit nummer een theologische verdieping. Straatpastoraat lijkt wellicht geheel anders dan wat gedaan wordt in de hoofdstroom van kerkelijke en levensbeschouwelijk werk, maar kunnen anderen in kerk, geestelijke verzorging (**Sujin Rosie**) en sociaal werk zich er ook in spiegelen? Daartoe zijn mensen die vertrouwd zijn met de straat of met straatpastores langs de kant van de weg gaan zitten om onder woorden te brengen hoe het hier gaat om de kern van kerk zijn. Zij staan bijvoorbeeld stil bij wat het betekent als straatpastores zeggen dat ze in het gelaat van de ander Christus ontmoeten. Zo wordt de theologische dimensie van het werken vanuit de presentiebenadering zichtbaar.

Leven op straat

In een samenleving waarin het beschikken over een vaste adres- en verblijfplaats de norm is, gelden zij die noodgedwongen op meerdere plaatsen verblijven al gauw als een aparte categorie. Toch is er niet veel nodig om daar te komen. Door diverse ontwikkelingen en maatregelen in de volkshuisvesting, arbeidsmarkt, geestelijke gezondheidszorg en asielopvang groeit die kans ook. Dat doet iets met mensen – wantrouwen, boosheid of frustratie – en dat kan zich vastzetten in bijvoorbeeld oogopslag en plaatskeuze in een ruimte, zoals omgekeerd waardering en bevestiging het zelfvertrouwen bevorderen, zo observeert pastor **Annemarie van der Vegt**.

Allen hebben hun eigen verhaal, terwijl mensen met een 'overdekt bestaan' soms eerder geneigd zijn mensen 'in hokjes' te plaatsen. Geestelijk verzorger bij het Leger des Heils **Myriam Braakhuis** laat zien hoe het open staan voor de ervaring van pijn mensen tot elkaar kan brengen, want daarin schuilt ook de mogelijkheid van herkenning.

Waar in deze verhalen de aanvaarding voorop staat, staat het verzet centraal in de bijdrage van theoloog en opbouwwerker **Peter Faber**. Hij kijkt terug op het protest van zijn buurt tegen de sluiting van de wijkbibliotheek en verkent in hoeverre daar een 'diepe vorm van solidariteit' werd gevormd. Behoedzaam beluistert hij in deze verzetshaard iets van Gods betrokkenheid op het kwetsbare leven.

Straatpastoraat

In een nauwgezette analyse van zes casestudies van het werk van zes straatpastores beschrijft **Niels den Toom** hoe belangrijk het lichamelijke en het materiële is in de zorg voor

'heel de mens'. Straatpastoraat vindt plaats in aansluiting op verblijfplaatsen, lichaamstaal, bezittingen, het delen van koffie en kleurplaten, en voorwerpen die de band met anderen, het andere, de Ander symboliseren.

Vanuit oecumenisch diaconaal centrum De Bakkerij in Leiden beschrijft diaconaal predikant **Judith van den Berg** hoe het centrum ruimte biedt om mee te doen, voorbij de 'bubbels' waarin mensen leven. Er wordt aan overstijgende verbinding gewerkt, wat ook een centraal begrip is in het werk van de zes straatpastores die hun eigen werk onder de loep namen. Het vertrekpunt is vertrouwen, ook al is dat niet zonder risico. Gelukkig houdt dat de kerk niet weg van de straat.

Aan de kant van de weg

Op het eerste gezicht is het wellicht merkwaardig dat juist mensen met een theologische opleiding dit werk doen. Uit de reflecties komt echter naar voren dat zij een verfijnd gevoel voor waarneming hebben ontwikkeld. Hieraan zitten meerdere kanten. In de briefwisseling tussen de Amersfoortse straatpastor **Bernadette van Dijk** en **Guus Timmerman** van Stichting Presentie komt naar voren hoe belangrijk het is om een besef van 'niet-weten' te cultiveren. Maar al te vaak denken zowel medemensen als professionals te weten 'hoe het zit'. Om daar werkelijk achter te komen is geduld, openheid en stilte nodig.

In de praktijkbeschrijving van geestelijk verzorger **Geert Rozema** komt, aan de andere kant, naar voren dat er vanuit de kerk ánders gekeken wordt, niet halt wordt gehouden bij de buitenkant, maar de verbeelding wordt ingezet. Een mens valt niet samen met het eerste wat je van hem of haar ziet of hoort, maar dat te

ontdekken moet je met elkaar op weg gaan.

Beide kanten, het besef de werkelijkheid (nog) niet te doorgronden én de opening naar de kracht van de verbeelding, komen in zekere zin samen in de theologische reflectie van **Stefan Gärtner** die vanuit eschatologisch perspectief de presentiegedachte belicht. Wie is eigenlijk degene die present is in de diaconale praktijk? In zijn antwoord benoemt hij de fundamentele theologische betekenis van straatpastoraat.

Van de straat

De straat laat zien dat het in pastoraat en diaconie draait om de dienst aan het menselijke en dat juist in het menselijke getob en geluk, de getuigenis daarvan en het engagement daarmee naar voren komt wat het mysterie van Gods nabijheid wordt genoemd. De betrokkenheid op mensen van de straat heeft een intrinsieke waarde. Deze nabijheid is niet vrij van conflicten, spanningen en soms zelfs gevaar. Wat dat betreft is de verwoording die Edward Schillebeeckx (2005) ooit koos om deze aanwezigheid te benoemen pijnlijk toepasselijk gekozen: Hij is ons rakelings nabij. <

Literatuur

- Groot, K. de (2023). De vervloeiing van de diaconie. Wanneer religie fluïde wordt. *Handelingen* 50(4), 30-41.
- Kant, E. (2024). Willen we dat kwetsbare mensen op straat belanden? *Trouw*, 7 juli 2024.
- Roest, H. de (2010). 'Gespitste openheid'. Praktisch-theologische reflectie op de theologische identiteit van het drugs- en straatpastoraat. *Handelingen* 37(1), 60-69.
- Schillebeeckx, E., Kalsky, M., Lascaris, A., Oosterveen, L., Van der Spek, I. (2005). *Ons rakelings nabij. Gedaanteveranderingen van God en geloof*. Nijmegen/Zoetermeer: DSTS/Meinema.

